

ימי צקלג - שתי הערכות (ב.)*

ספור של שירה

פאת עזרא זוסמן

על שער הספר כתוב כמפורש "ספור". ואין לבוא למחבר בטענות ולתבוע ממנו את עלבון הרומן הגדול במותו הקלאסי של המאה התשע עשרה. מאז אנב עברו עליו תהפוכות מעמיקות לרוב עד כדי להעמיד בס"ן מן שאלה בכלל את עצם קיומו. לזמן דסקריפטיבי היה לרומן של תנועה, רומן סוציאלי לרומן אינדיבידואלי שהעתיק את עלילותו בהכרתו של יחיד, ועזוטים גדולים מוטטו את בנין הרומן של הרומן הקלאסי. הרומן חזר להיות ספור. אך אין בכך במובן משום פת"ן רון. "סיפור" המתנוסס על שער "ימי צקלג" בא להטעים שהממדים הנ"ל הבים אינם עושים את היצירה לרומן וסתמיות הסוג הספרותי הזה בא ללמד על ימי גורל אלה של צורה ספרותית סגורה. כל סבנה קומפוזיציוני אחיד, קבוע וחמור יבגוד באמת שעליהם לשמש כלית. הפרוק, המפורר הוא מחייב המציאות הוואת, אולי כדרך אל השלימות המיוחלת.

כאן מתחילה פרובלמטיקה של "הספן" על כל פירושי הרבים. הפת"ן הזה, סיפורו של היום הראשון, החלק השלם והרענן ביותר שביצירה זו, היום הראשון על הגבעה לפני הקרב, עשוי לטעת בנו טעם של אפוס, שונה אמנם מכל אפוס אחר. אך טעם זה חר"ף עם משב ראשון של הקרב. לוחמי ציקלג עומדים כמערכת "הזמן" הכב"ד, זכרונם הוא קצר, אישי בלבד, ללא עבר היסטורי. מסביבם, מסביב הגבעה, סובב הזמן הקוסמי, זמן הש"כ על חליפותיו, מחזוריו, על הישגו תו הנצחית. בזמן הזה יודעים הל"ר חטים את הנצח והשלום. ויזהר תרא משוררו הגדול של הזמן הזה. אך הקרב כופה את חוקיו, חוקי ההתפרצ"צות ותנועה ופחדים. לא יתכן אפוס של פחד מפני הזמן, לא יתכן אפוס אל מול התפוררות הזמן לרגעים הצול"פים כדוריים, פליטי מקלע. הזמן הס"ר בייקטיבי הלירי, שרגילים לקרוא לו עכשיו, האקזיסטנציאלי אינו נמדד בשעון מאתימאטי של שעות, דקות ושניות, אלא ברגעים, ברגעי גורל, נושאי רצח. לשון סיפור היא כעין בבואת התפיצצות של שרשרת. ההפגזה והפחד מרסקים את ההכרה ומפסיקים את הרציפות הסיבתית. הכל בא לידי תנועה מסחררת, למירון קדחתי והסופר מבקש לרשום את רסק החיות הזה, את הריטוט המ"ר לקולארי העיותי של הישות הנרדפת בפחדים, קולות ומראות. הכתיבה דוג"מת סרט רישום של מכשירים מדויקים מודרניים, הרושמים את המהלכים הפיזיולוגיים בגופו של אדם, המשפט היוזרי המורכב, ארוך הנישמה, הולך ומתקצר, נשימתו נחספת עד היותו משפט קריאה של הברות, קריאות, קריאות נגר, שאלות בוק, ברקי זכרון, פחדים ותמיהה, רישום אקספרסיו"ניסטי מובהק שאנו מכירים אותו מספ"דיות ומציו. העיקר הוא, כך לפחות נראה הדבר לעמים קרובות - הקצב, הדינאמיות, התמונה הכללית של ה"דעזות זו ולא דיוק פסיכולוגי. כעין כתיבה אוטומאטית, שעליה חלמו סור"ריאליסטים, כדי לשחרר את התה"כ רמי מכבלי ההגיון, התת"הכרתי נוצר בצלמו הלא-אנושי של הקרב, של ט"ר סת כדורי מות, סריטות, סריטות, סטות על הגב, מתרוסס בך, האדמה גואה אליך, אתה טובע אליה, נפץ מוצע היה פה, לו היה פה הינסקות. אין מקום. לאהורז קרימתו לרוץ? כעת. להפסיק ולרוץ. הרץ אינו ניז"ק. לא, לא כעת, כעת לא, הגה דוגמה אחת סרבות, יש ובחור הזרים הזה משתלבים זכרונות של טונטה בסור"בניה. בטכניקה אקספרסיוניסטית זו, במכונה זו הפועלת מתוך אינרציה כדרך של מנגנונים, נעשה המחבר עצמו לטרף הסגמה, טרף לטאמץ לה" ביצ את החטף שבהוויה הקרבית באט"פקלרית המתנועעת.

האם יש הגיון והצדקה באיכותו וזופלגת של הסיפור? האם "ארך" זה מקנה לנו "ערך"? הקריאה בספר השני משיבה תוך רגש של אכזבה תשובה שלילית. בממדים אלה ביקש המחבר לפרוץ את הגבולות של הסי"ן צור הלירי שתוא רגיל לו ובו יצר, הרושם הוא שהוא כסופו של דבר שבני הממדים החדשים שצריכים היו לתת את הזיכרות המיוחלת. כוחות האינרציה ושל חזרה משעבדים את הדמיון היוצר. אמרנו כבר, שסיפור ניתן ברמות שונות ודרגות שונות של כתיבה, מן הנעלה של השירה וההגות ועד לבינוני רב המלל, מעברים מדרגה אחת לשניה הם אף מדכאים לפרקים. הוא ניסה את כוחו בסגנונות שונים ועובר מעיוונים שרק הוא מסוגל להם, ד לירי גסות מכוונת, עד לירי ז"ר"ן גון משובש, כדי לקנות בו את האמת. דרך זו רצופה הצלחות ואכזבות. הש"פע הכובז, הכוח ללא הישוב. כל אלה אולי סימני הנעורים שיוהר עצמו בא לשיר.

שכן, יזהר המשורר, מתעלה במפ"ד חיע ובהעלם אחד כובש מחדש את המערכה. כזאת היא הפרווה, זו שבה מתנגשות מגמות שונות אידאיות אמ"נותיות לשוניות, שעוד ידובר עליהן במפורט גם על ידי מורים לספרות. ונאמים פוליטיים.

שני הכרכים העבים נפתחים במוטו עירי של ו. ויטמן ושל ו. מאיקובס"ף. בשניהם מופיע הפעל "הסער" "הה, השתער למקום שם יש מרחב"...

של ויטמן ו"יסתער אל אלהים... יבקש שיהיה כוכב וידי מה". שני משוררים רליגיוזיים כופרים אנטי-תאולוגיים. וודאי הסתערו למה למחבר מרחוק, אל המרחב הפתוח, אל הכוכב בצהרי היום, האבקי, מסתערים גם לוחמי שח"ד ישראל, אל השלום הנצחי שעל"הם לכבוש, פולמוס מר ומייגע נטוש בספר, בכל אחד ואחד מן הל"ר חטים וכן יש הגיון דיאלקטי של תה"רכות אמזנה וכסירה של דור הציר"נות כנעזריו. ואמיתו הקרועה, המור"סקה והמבקשת את תקונה ניתנה בספר זה כפי שלא ניתנה בכל ספר אחר, אמת לא עתונאית לא ראפורטאז"ית לא נוחה, שעשויה לעורר התנגדות וכזאת כוחה. אמת הנעורים הנלחמים על היהם ועל צוקתם וזוכים בלא יודעים בזכרון ואולי בפעם הראשונה ברגש הזמן ההיסטורי, נסיונם המ"ר ערכו בהניעו לידי הכרה, להתבהר"ת, כפי שכתוב במאמר שהבאנו ב"פ"חחה. יזהר היה עד עכשיו משוררם הגדול של הנעורים הססתערים. אולי מכאן גובעות, לפחות בחלקן, הסערות האכזבניות שביצירה זו. אך גם כפי שהיא, תישר, לעתיד גשואה מעל למישור הפרוות, כגבעת הקרב הזה, הצופה למרחבים ולרחחות השמים עם כוכב דולק על ראשה.

* ראה שני המאמרים במוסף פיוס ו' שעבר.

הסיפור נאמן בעקשנות מתמיהה למ"גמה זו ובשימוש הרוד ונשנה ללא הסוגה, מאבד אמצעי זה את כוחו תר"ראמטי השירי שבהפתעה ומתגלגל לפתים לספרות גרועה כפשוטה המ"עזרת תמיהה, ולא מובנת עד הסוף דביקותו זו לבוא ולספר, לבוא ולצייר שוב ושוב את תמונות הקרב על ס"ר טיהן החוזרים עד כדי מונוטוניות. ס, יזהר מניס את כשרונו הלשוני כי רב, לשם דיוקים ודקומנטאריים אך השמע המילולי מטשטש בסופו של דבר את התמונה. הנה למשל אחד מהתיאורים החוזרים ונשנים של הפגזה: "פגזי הארבע פסיק שנים, מוצלפי כדורים מתהבטים בייבב נכזים, צריחת רחר"עחם והלם דחוס וממולא של שטח מסלול ותלול נתיב בא במרוצה, בד"ועה, ומתפקע טעק מסליק זה על פני זה, הכאות יבשות מתחמצות בר"סק, כנו ריעץ יבשים, תפף פניעים הכביד על פני הצטרחות נתיים סבר"עחים, תיק צלצל חומקני וגבוה, כמ"רומי קולו של מיתר, היה נתלהט ונצחר ולעתיים גם וכ"ה וכ"ה. המצ"אות הדיוק אובדים במשפט זה בזרם הכללי, משפטו הלירי של יזהר עשיר הגיונים, נוטה גם הוא לעתים לטטוף את המדויק והמיוחד בנהר מוסיקאי, שירי כללי, פנימי, אך במקרה של זיאורי קרבות סגמתי של המחבר היא אחרת לגמרי, יש מגמה לכללות ביולוגית או פסיכולוגית. וסיפור התגבות הרגעים כסיפור של איזה פלאומה רוגשת, חושבת מחשבות קצ"רות, היה רשלכטים ובדרך זו כאילו זהים כולם.

בספר אין גיבור ראשי. אין בכלל י'תרון בדמויות. הדמויות נתגזזות לגלגול ואין נבולות התומכים ביניהן. יש וה' נערים מתחילים לגבא בלשון אחת אחת תוהה, היכן נפסק מונולוג של האחד ומתחיל המונולוג של האחר,

בספר אין גיבור ראשי. אין בכלל י'תרון בדמויות. הדמויות נתגזזות לגלגול ואין נבולות התומכים ביניהן. יש וה' נערים מתחילים לגבא בלשון אחת אחת תוהה, היכן נפסק מונולוג של האחד ומתחיל המונולוג של האחר,